

POSSIBILITIES OF FORMING A HAPPY SOCIETY (BASED ON THE CONCEPTS OF "COLLECTIVE MEMORY" BY MAURICE HALBWACHS AND "THE MEMORY PLACE" BY PIERRE NORA)

SMORZHEVSKA Oksana

In Happiness And Contemporary Society : Conference Proceedings Volume (Lviv, March, 20-21, 2020). Lviv: SPOLOM, 2020. P. 244-246.

ISBN 978-966-919-593-7

МОЖЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЩАСЛИВОГО СУСПІЛЬСТВА (НА ОСНОВІ КОНЦЕПЦІЙ «КОЛЕКТИВНОЇ ПАМ'ЯТІ» МОРИСА АЛЬБВАКСА ТА «МІСЦЬ ПАМ'ЯТІ» П'ЄРА НОРА)

СМОРЖЕВСЬКА Оксана

// *Щастя та сучасне суспільство* : збірник матеріалів міжнародної наукової конференції (Львів, 20-21 березня 2020 р.). – Львів: СПОЛОМ, 2020. – С. 244-246.

ISBN 978-966-919-593-7

SMORZHEVSKA Oksana

PhD, Associate Professor

Department of Contemporary History of Ukraine at the Faculty of History

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

POSSIBILITIES OF FORMING A HAPPY SOCIETY

(BASED ON THE CONCEPTS OF "COLLECTIVE MEMORY" BY MAURICE HALBWACHS AND "THE MEMORY PLACE" BY PIERRE NORA)

СМОРЖЕВСЬКА Оксана

кандидат історичних наук, доцент

кафедра новітньої історії України історичного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)

МОЖЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЩАСЛИВОГО СУСПІЛЬСТВА

(НА ОСНОВІ КОНЦЕПЦІЙ «КОЛЕКТИВНОЇ ПАМ'ЯТІ» МОРІСА АЛЬБВАКСА ТА «МІСЦЬ ПАМ'ЯТІ» П'ЄРА НОРА)

According to research by the Kiev International Institute of Sociology, for Ukrainians happiness depends on a high level of well-being and health. The psycho-emotional state of a person is also an important factor that influence the feeling of being happy. As a historian, I note that for the formation of a happy society, the harmonious combination of "tragic places of memory" and "happy places of memory" in "collective memory" is important. For example, the emotional burden of sculpture "Bitter memory of childhood" is important for shaping Ukrainian identity, connecting generations. Whereas the project "Look!" helps to study the history of Kiev through copper mini-sculptures related to nice facts from the history of the city.

За версією ООН, у 2019 р. Україна очолила список найнещасніших країн Європи (133 місце серед 156 країн-учасниць рейтингу, між Чадом та Ефіопією). Для порівняння: Польща – 40 місце, Росія – 68, Білорусь – 81, Литва – 42, Латвія – 53, Естонія – 55 [1, с. 24-27]. У дослідженнях Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) вказано, що саме робить українців щасливими чи щасливішими. Насамперед, це високий рівень добробуту та стан здоров'я [2]. Важко з цим сперечатися. Але на такий психоемоційний стан як щастя, на мій погляд, впливає й культурний простір, в якому перебуває людина. До культурного простору належать й комеморації у формі «місць пам'яті» (П'єр Нора), на смислове навантаження яких впливає «колективна пам'ять» (Моріс Альбвакс).

Як писав П'єр Нора, «місця пам'яті» - це не лише монументи та важливі події; «місце пам'яті» - поняття абстрактне, суто символічне, призначене вивільнити пам'яттєвий вимір з об'єктів, що можуть бути матеріальними і водночас нематеріальними, як-от вислови, гасла, ключові слова <...>» [3, с. 242]. Так склалося, що зазвичай «місця пам'яті» стосуються подій важливих, знакових, але стресових, трагічних, сумних спогадів в історії суспільства чи окремо взятої людини. Наприклад, Національний музей Голодомору-геноциду [4], який, за влучним висловом Віталія Огієнка, став «храмом» у символічному дискурсі

Голодоморів в Україні [5]. Зокрема, скульптура «Гірка пам'ять дитинства» в образі маленької дівчинки з колосками, встановлена на вшанування мільйонів дітей, вбитих Голодоморами, втілює в собі увесь щемливий біль за втраченими поколіннями. Скульптуру то обгортають хусткою, то приносять до підніжжя яблука й цукерки та кетяги калини, підкреслюючи таким чином зв'язок поколінь через пам'ять та символічне наповнення цієї пам'яті та висловлюючи своє персональне ставлення до трагічних подій в історії України. Не меншими сенсами для українців наповнена пісня «Пливе кача», яка стала одним із символів Майдану. Та й саме слово «Майдан» в світових медіа писали без перекладу, як зрозуміле й очевидне втілення прагнень людей до оновлення [6]. Загалом Євромайдан та Революція Гідності вже ставши «місцями пам'яті», породили цілу низку нових символів: Гімн України, виконання якого з формальності для багатьох стало актом національного самоусвідомлення; Михайлівський собор, який став прихистком для людей, а нині його кам'яні мури стали стіною пам'яті загиблих за Україну в російсько-українській війні; Вулиця Грушевського («Вогнехреща на Груші»), де загинули перші Герої Небесної Сотні; інтелектуальним символом став Відкритий університет; втіленням мистецького пориву – Вуличне піаніно та ще ціла низка символів та смислів [7], які формують нашу пам'ять про недалекі в часі, але все більш віддалені у вихорі інформаційних потоків, події. Можна й далі наводити приклади «місць пам'яті», які згуртовують суспільство навколо знакових подій в його історії. Але, як вже було зазначено вище, вони зазвичай мають трагічний характер та навівають скорботні спогади. Як зазначає Оксана Кісь, «колективна пам'ять» посідає виняткове місце у підтриманні групової ідентичності, яка неодмінно вимагає спільного розуміння історії та її значення для конструювання наративів, що вибудовують зв'язки поміж минулим, теперішнім та майбутнім» [8]. Автором концепції «колективної пам'яті» став Моріс Альбвакс, запровадивши його в 1920-х рр. у науковий обіг. За Морісом Альбваксом, «колективна пам'ять відрізняється від історії <...>. Це безперервний хід думок, і в його неперервності немає нічого штучного оскільки з минулого така пам'ять зберігає лише те, що ще живе або здатне жити в свідомості тієї групи, яка її підтримує. Вона, за визначенням не виходить за межі цієї групи» [9]. Колективна пам'ять є пам'яттю соціальною, зовнішньою, на відміну від індивідуальної, внутрішньої. Очевидно, що одні й ті ж самі події кожна людина пам'ятає по-своєму, зберігаючи в своїй індивідуальній пам'яті «свій» образ історії. Тоді як пам'ять колективна формується, в тому числі, й під впливом «місць пам'яті». У свою чергу, й «місця пам'яті» створюють як відповідь на запит суспільства або як необхідність для формування «колективної пам'яті» про ті і інші події.

Виходячи з вище сказаного, на мій погляд, для формування щасливого суспільства для його «колективної пам'яті» є важливим створювати «місця пам'яті» про радісні, позитивні події. Своім студентам-магістрам під час навчання я пропонувала підготувати презентацію «Мої щасливі місця пам'яті». Що характерно, переважна більшість акцентувала увагу на подіях дитинства – безтурботних літніх канікулах, риболовлі на Десні, прогулянках з бабусею і т.ін. Певний емоційний резонанс викликала доповідь студента, присвячена археологічній практиці 2013 р. в Криму. Це була остання на сьогодні археологічна практика в окупованому нині

Російською Федерацією Криму. Ці спогади та фото – суміш радості й невимовного смутку, але все-таки вони дарували відчуття щастя та надії.

Таким чином, для формування національної та культурної ідентичності важливими є «місця пам'яті» про знакові для суспільства історичні події та факти. Вони зазвичай мають трагічне смислове навантаження. Тоді як для формування щасливого суспільства важливим видається формування «місць пам'яті» в «колективній пам'яті» з радісним смисловим наповненням, спогадами про події, які консолідували суспільство навколо цих подій. Або ж такими «щасливими місцями пам'яті» можуть бути різноманітні туристичні цікавинки на кшталт мініатюрних скульптур, які потрібно знайти за спеціальними вказівками. Наприклад у Києві такою «родзинкою» вже став проект «Шукай!»: міні-пам'ятники котлеті по-київськи, сухому варенню, київському торту та ін.

Гармонійне поєднання «трагічних місць пам'яті» та «щасливих місць пам'яті» у «колективній пам'яті» - ще одна цеглинка для формування в українців щасливого світосприйняття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Helliwell, J., Layard, R., & Sachs, J. (2019). World Happiness Report 2019, New York: Sustainable Development Solutions Network. 131 с. URL: <https://s3.amazonaws.com/happiness-report/2019/WHR19.pdf>
2. Самооцінка відчуття щастя, травень 2018 року / Київський міжнародний інститут соціології URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=775&page=1>
3. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять / Пер. з фр. А. Рєпи. К: ТОВ «Видавництво «Кліо»», 2014. 272 с.
4. Національний музей Голодомору-геноциду UNR: <https://holodomormuseum.org.ua/>
5. Огієнко В. Два в одному: «храм» та «етнографічний музей» у репрезентації Меморіального комплексу пам'яті жертв Голодоморів в Україні / Український інститут національної пам'яті. URL: <https://old.uinp.gov.ua/publication/dva-v-odnomu-khram-ta-etnografichnii-muzei-u-reprezentatsii-memorialnogo-kompleksu-pamyat>
6. Світ про Майдан / Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні-Революції Гідності. URL: <https://www.maidanmuseum.org/uk/storinka/svit-pro-maydan>
7. Романюк Р. Символи Майдану. 21 листопада 2018 / Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/11/21/7198820/>
8. Кісь О. Колективна пам'ять та історична травма: теоретичні рефлексії на тлі жіночих спогадів про Голодомор / Україна модерна. Міжнародний інтелектуальний часопис, 22.11.2013. URL: <http://uamoderna.com/md/216-216>
9. Хальбвакс М. Коллективная и историческая память. Опубликовано в журнале «Неприкосновенный запас», номер 2, 2005. URL: <https://magazines.gorky.media/nz/2005/2/kollektivnaya-i-istoricheskaya-pamyat.html>